

2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. — 2-е изд., стер. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2009. — 736 с.
3. Судакова О.І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О.І. Судакова // Економічний простір. - № 9. - 2008. - с. 140-148.
4. Фоменко А.В. Фінансова безпека підприємства: адаптація поняття до сучасних умов розвитку економіко-правової держави / А.В. Фоменко // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10favsf.pdf
5. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 240 с.
6. Грачов О.В. Податкова безпека як невід'ємна складова економічної безпеки підприємства / О.В. Грачов // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2010_29/10govsom.pdf
7. Сорокіна О.М. Зміст дефініції „фінансова безпека” / О.М. Сорокіна // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Tiru/2009_28_3/42.pdf.
8. Салига К.С. Эффективность господарської діяльності підприємств: Монографія. / К.С. Салига. - Запоріжжя: ЗЦНТЕІ, 2005. - 180 с.
9. Антипенко Е.Ю. Принципы анализа капитальных вложений: Монографія. / Е.Ю. Антипенко, В.И. Доненко. - Запорожье: Фазан; Дикое Поле, 2005. - 420 с.
10. Малышев П.А. Критерии эффективности производства (социально-экономический аспект). / П.А. Малышев, И.Г. Шилин. - М.: Мысль, 1973. - 344.
11. Тлумачний словник сучасної української мови: Близько 50000 сл. / [уклад. І.М. Забіяка]. - К.: Арій, 2007. - 512с.

Аннотація. Сформировано и развито принципы и алгоритм построения показателей экономической эффективности системы финансовой безопасности предприятий и ее развития.

Ключевые слова: субъект хозяйствования, финансовая безопасность, экономическая эффективность, принципы, алгоритм.

Summary. Principles of formation of financial security efficacy indexes of economic subject and its development are formed and discussed in the article.

Keywords: economic subject, economic efficacy, financial security, principles, algorithm.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Назаренко І.Л.

УДК 338.658.021

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сластьяникова А.І., викладач (УПА)

Забезпечення стійкого економічного розвитку промислових підприємств викликає необхідність розв'язку теоретичної бази процесу управління ресурсним потенціалом в контексті удосконалення поняття «ресурсний потенціал промислового підприємства».

Ключові слова: ресурсний потенціал, ефективне управління, економічний розвиток, підприємство, теоретичні основи.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В сучасних економічних умовах, що характеризується гострою конкурентною боротьбою проблема ефективного управління ресурсним потенціалом набуває особливу актуальність. Забезпечення конкурентоспроможності перетворюється в ключовий фактор, який визначає можливість підприємства займати стійкі позиції на ринку та досягати стратегічних орієнтирів і розвиватись. У зв'язку з динамічним розвитком світової економіки постійно змінюються і конкурентні переваги споживачів. Більшість підприємств в провідних країнах світу вже визнали, що рішення проблем з підвищення конкурентного статусу полягає саме в основі формування ресурсного потенціалу. Аналіз

практики вітчизняних підприємств показує, що активно використовуючи накопичений досвід, сучасне підприємство може підвищити ефективність своєї діяльності і досягти економічного розвитку. Такий результат досягається шляхом активізації внутрішніх можливостей, істотні зміни стратегії, реорганізації і створення ефективної системи управління, активного менеджменту на підприємстві. Категорія «ресурсний потенціал» постійно викликає інтерес у багатьох науковців. Дослідження цього явища присвячені роботи таких учених Нили Э. [4], Слижис М.У. [5], Сосенко Л.С. [7], Фонов А.Г. [8], Шаталова Т.Н., Чебыкина М.В. [9], Смагин Б.И. [10], Мочерний С.В., Симоненко В.К., Секретарюк В.В., Устенко А.А. [11], Иванов И.И., Левина Е.В., Михальська В.А. [12], Мочалов Б.М. [13], Белоусов

Р.А. [14] та інші. Однак, і на сьогодні не вироблено ні категорійного апарату, який би однозначно трактував як сам ресурсний потенціал, так і його складові. В свою чергу, різність концепцій та підходів до трактування породжує й різні підходи до його оцінки. Тим часом ефективність управління ресурсним потенціалом є важливим чинником формування конкурентних переваг будь-якого промислового підприємства.

Мета статті. З метою розвитку теоретичної бази ресурсного потенціалу необхідним є систематизація теоретичних підходів до визначення сутності «ресурсний потенціал», що дозволить удосконалити їх.

Виклад основного матеріалу. Дослідження економічних процесів, що відбуваються на рівні підприємства, має ключове значення для економічного розвитку підприємства. Саме на цьому рівні необхідно визначитися в потенціалі кожного підприємства з метою досягнення і підтримки його розвитку зокрема і , як наслідок цього, економіки країни в цілому.

Для розкриття поняття «ресурсний потенціал» необхідно спочатку окремо розкрити сутність таких понять як «потенціал» і «ресурсний потенціал».

Наприкінці 1970-х, початку 1980-х років вийшло багато публікацій по різних аспектах поняття потенціал. У більшості робіт відзначається важливість вивчення проблем оцінки потенціалу і вказується на існування значних розходжень у визначенні самого поняття «потенціал», його сутності, складу і співвідношення з іншими категоріями. За своїм етимологічним значенням поняття «потенціал» означає «сукупність наявних засобів, можливостей в якій-небудь галузі» [1]. У великому енциклопедичному словнику наведено наступне визначення: джерела, можливості, засоби, запаси, що можуть бути використані для вирішення будь-якого завдання, досягнення певного ступеня; можливості суспільства, держави в певній сфері» [2]. Автори словника російської мови стверджують, що потенціал - це «сукупність потужності стосовно чого-небудь, сукупність засобів, можливостей, необхідних для чого-небудь» [3], поряд з цим у новому тлумачному словнику української мови є наступне трактування – «потенціал це сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т.ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері» або «приховані здібності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявлятися за певних умов» [4]. Із трансформованих тлумачень категорії «потенціал», отриманих на підставі вищенаведених нормативних визначень, найбільш характерними, але майже діаметрально протилежними сприймаються формулювання, за якими його кваліфікують як «можливості, наявність умов, які в суспільному житті завдяки практичній

діяльності людей можуть перейти у діяльність» [5] та «наявні у економічного суб'єкта ресурси... та вміння раціонально використати їх для досягнення вставленої мети» [6]. Вже у межах цих визначень поняття «потенціал» досить виразно постає в залежність факту звернення до нього, і його залучення в науковий і практичний обіг, від ресурсного забезпечення програм розвитку країни загалом, або окремих сфер економічної діяльності.

Але, виокремлюючи потенціал в якості джерела продукування додаткових ресурсів, одні дослідники так і залишаються в площині екстенсивного сприйняття можливостей суспільства, оскільки ідентифікують їх з прихованими засобами, а інші вбачають наріжним каменем в його архітектурі, удосконалення, розширення діапазону вміння людини щодо більш раціонального використання наявної ресурсної бази. Через це ми схиляємося до наукової позиції, за якою поняття «потенціал» має сприйматися не статичною характеристикою соціальної або виробничої системи, а є динамічною складовою, на яку можна і слід впливати з метою формування і свідомого використання суспільством можливостей забезпечення соціально спрямованої процесуальності.

Отже, потенціал є базовим елементом підприємства, що поєднує в собі мету, рушійну силу джерела його розвитку. Його зміст визначають наступні характеристики:

– потенціал є динамічною характеристикою і виявляється тільки в процесі його використання;

– використання потенціалу повинне супроводжуватися його ростом;

– процес використання і нарощування потенціалу є безперервним і доповнює один одного.

Багато публікацій по теорії потенціалів присвячено такому оціночному показникові як ресурсний потенціал. Аналіз цих публікацій виявляє значні розходження у визначенні ресурсного потенціалу, розумінні його сутності, що складають елементи, взаємозв'язку його з такими категоріями як «національне багатство», «рівень економічного розвитку».

Термін «ресурсний потенціал» в наукових дослідженнях використовується в основному відносно суб'єктів, великих економічних районів, країни в цілому. Але, оскільки одними з головних складових ресурсного потенціалу цих суб'єктів є підприємства, які забезпечують виробництво товарів і послуг, вважаємо цілком обґрунтованим застосувати цей термін відносно підприємства.

Для визначення ресурсного потенціалу підприємства, як об'єкта дослідження, необхідно зупинитися на теоретичних підходах до цього терміну в дослідженнях вчених економістів. Так Л.С. Сосенко під ресурсним потенціалом розуміє категорію, яка згадується лише тоді, коли мова йде

про діючий потенціал, а результат його використання характеризуються досягнутим рівнем економічного потенціалу» [7].

А.Г. Фонотов в своїй праці, що присвячена плануванню та управлінню ресурсного потенціалу дає визначення ресурсного потенціалу як «обсяг ресурсів, взятих у співставленні з народногосподарськими потребами, і з урахуванням можливостей розширення і поповнення цих ресурсів у довгостроковій перспективі, пов'язуючи його, з характеристикою джерел ресурсів. Включає - запаси природних, матеріальних, фінансових, інформаційних ресурсів, а також населення» [8]. Т.Н. Шаталова, М.В. Чебикіна досліджуючи ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств під ресурсним потенціалом розуміли «матеріальну основу виробництва, але в статисті - до моменту залучення ресурсів у виробничий процес». Ресурси розглядали як вихідну точку виробничого процесу. Їх склад і поєднання різноманітні, в залежності від характеру виробничого процесу, для забезпечення отримання найрізноманітніших кінцевих результатів праці. До складу ресурсного потенціалу вони включають: природні ресурси, основні виробничі фонди, трудові ресурси» [9]. Б.І. Смагін схильний до наступного визначення «ресурсний потенціал - це сукупність трудових природних і матеріальних витрат, які визначають кількість, якість і внутрішню структуру кожного ресурсу» [10]. Отже аналіз літературних джерел показав три підходи до розуміння сутності ресурсного потенціалу. Перша з них розглядає ресурсний потенціал як соціально-економічну категорію, оскільки потреби суспільства формують соціальні цілі, досягнення яких здійснюється через використання ресурсних можливостей, тобто при розгляді ресурсного потенціалу виходять з можливостей економіки виробляти достатні обсяги матеріальних благ для потреб суспільства. Ця позиція знаходить відображення у відомих науковців і практиків С.В. Мочерного [11]. Н.І. Іванова, Е.В. Левіної, В.А. Михальської [12]. Наведені ними визначення принципово не відрізняються, всі вони пов'язують ресурсний потенціал з можливостями фаз суспільного відтворення. З цим можна погодитися з однією поправкою: необхідно врахувати важливу тезу про неповне використання можливостей. Тому більш прийнятною для нас є думка Б.М. Мочалова, який розглядає ресурсний потенціал як „сукупність можливостей факторів (ресурсів), що реалізуються в процесі виробництва матеріальних благ, а також невикористаних можливостей, більш ефективного використання виробничих, природних і науково-технічних ресурсів, необхідних суспільству для забезпечення економічного зростання і більш повного задоволення суспільних потреб” [13]. Інша точка зору полягає у тому, що ресурсний потенціал розглядається з позиції рівня розвитку та

використання продуктивних сил. Її поділяє Р.А. Белоусов, який у своїй роботі торкається питання співвідношення категорій “продуктивні сили” та “потужність” і вважає, що величину ресурсного потенціалу характеризують обсяг випуску матеріальних благ, потужності, чисельність кваліфікованих робітників, інженерних і наукових кадрів, а про його якість можна судити, охарактеризувавши рівень продуктивності праці [14]. Однак слід зазначити, що продуктивність праці не враховує важливий в ринкових умовах аспект про конкурентоспроможність продукції, робіт і послуг. Схожий погляд на цю проблему має Є.П. Горбунов. У його уявленні показники сукупності виробничих ресурсів, або ресурсний потенціал характеризують рівень розвитку продуктивних сил, передусім з кількісного боку. Слід зауважити, що він не враховує якості продуктивних сил, яка в сучасних умовах може бути більш ефективною, ніж їх кількість [15]. Аналогічні підходи використовує А.Н. Азріліян, який визначає ресурсний потенціал як «здатність наявних трудових і матеріальних ресурсів країни забезпечувати максимально можливий рівень виробництва продукції і послуг». Тобто ці науковці також проводять паралелі з продуктивними силами, а останній практично отожднює ресурсний потенціал з потужністю (максимально можливий рівень виробництва), яка характеризує кількісну сторону спроможностей і не враховує важливу тезу про ступінь їх використання та збут виробленої продукції [16]. На протигагу викладеним вище поглядам, П.А. Ігнатовський стверджує, що ресурсний потенціал – категорія більш об'ємна, ніж продуктивні сили, і включає до її складу ще кількість і якість трудових ресурсів, можливості, природні ресурси. Він у своїй роботі також наводить важливу тезу про спільне існування ресурсного потенціалу і механізму господарювання, що являють собою систему засобів, які застосовує підприємство (суспільство) для реалізації економічних законів.

За третьою точкою зору потенціал розглядається як узагальнююче поняття, що об'єднує, зосереджує у собі усі інші види потенціалів і ресурсів. Так, С. Хейнман вважає, що ресурсний потенціал суспільства утворюють природні ресурси, виробничий, науково-технічний і певною мірою, духовний потенціал. А.А. Баранов розширює попередню думку, включаючи у це поняття ще такі потенціали: природно-енергетичний, інфраструктурний, кадровий, інформаційний, організаційний і екологічний. На наш погляд, з такою позицією в основному можна погодитися, але як узагальнююче поняття для цих цілей слід використовувати термін “ресурсний потенціал” недоречно, оскільки він відображає тільки умови, можливі обставини для здійснення виробничої діяльності.

Висновки. Сучасне положення більшості українських підприємств, як і всього національного господарства у світовій економіці, не відповідає їх природному й інтелектуальному потенціалу. Конкурентоздатність продукції більшості українських промислових підприємств нижче багатьох західних через істотно більшу витрату економічних ресурсів на одиницю виробленої продукції, а також через структуру факторів виробництва, не відповідним сучасним вимогам стійкого економічного розвитку. Соціально-політичні й інституціонально-економічні перетворення, здійснені в країні в останні роки, значно ускладнили навколишнє середовище ділових відносин українських промислових підприємств, зробивши її джерелом багатьох погроз економічного, соціального й іншого характеру.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що жодне з визначень не дає точного уявлення про ресурсний потенціал і кожне потребує коригування та доповнення. На нашу думку, ресурсний потенціал промислового підприємства – це сукупність наявних, як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі, ресурсів, що використовуються промисловим підприємством у своїй діяльності для отримання прибутку або досягнення іншого корисного ефекту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Словарь иностранных слов / под ред. В. В. Бурцевой, Н. М. Семеновой. – 4-е изд., стереотип. – М. : Русский язык-Медиа, 2007. – 819 с.
2. Большой энциклопедический словарь: в 2 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 2 – С. 188.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов / под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1991. – 916 с.
4. Нили Э. Призма эффективности : Карта сбалансированных показателей для измерения успеха в бизнесе и управления им / Э. Нили, К. Адамс, М. Кеннерли; пер. с англ. – Днепропетровск : Баланс-Клуб, 2003. – 400 с.
5. Слижис М. У. Экономический потенциал основных производственных фондов в машиностроении / М. У. Слижис. – М.: Машиностроение, 1986.- С. 10–15.
6. Економічна енциклопедія: у 3 т. / за ред. С. В. Мочерного. – К.: Академія, 2000.–Т. 3: П - Я.– 2002.–951 с.
7. Сосенко Л.С. Системный подход к экономическому потенциалу // Вопросы экономики. — 2002. — № 21. — С. 47–52.
8. , Фонотов А.Г. Ресурсный потенциал: планирование, управление. М.: Экономика, 1985.-С. 14.
9. Шаталова Т.Н. Ресурсный потенциал сельскохозяйственных предприятий (формирование и использование) [Текст] / Т.Н. Шаталова, М.В. Чебыкина. – Оренбург, 1999. – 262 с.
10. Смагин Б.И. Методики оценки ресурсного потенциала в аграрном производстве // Достижения науки и техники АПК. — 2003. — № 2. — С. 43–45.
11. Основы экономической теории: Учебник / С.В. Мочерный, В.К. Симоненко, В.В. Секретарюк, А.А. Устенко; Под общ. ред. С.В. Мочерного. — К.: О-во «Знания», КОО, 2000. — 601 с.
12. Производственный потенциал: обновление, использование / Иванов И.И., Левина Е.В., Михальская В.А. и др.; АН УССР Институт экономики промышленности. – Киев: Наукова думка. – 1989. – 256 с.
13. Экономический потенциал развитого социализма. / Под ред. Мочалова Б. М. - М., 1982г. – С.7.
14. Белоусов Р.А. Рост экономического потенциала: монография / Р.А. Белоусов. – М.: Наука, 1971. – 134 с.
15. Горбунов Э.П. Экономический потенциал развитого социалистического общества / Э. П. Горбунов // Вопросы экономики. – 1981. – №9. – С. 17-25.
16. Большой экономический словарь / под ред А.Н.Азрилияна. – 5-е изд. доп и перераб. – М.: Институт новой экономики, 2002. - С. 469.

Аннотация. Обеспечение устойчивого экономического развития промышленных предприятий вызывает необходимость решения теоретической базы процесса управления ресурсным потенциалом в контексте усовершенствования понятия «ресурсный потенциал промышленного предприятия».

Ключевые слова: ресурсный потенциал, эффективное управление, экономическое развитие, предприятие, теоретические основы.

Summary. Ensuring sustainable development of industry necessitates solving theoretical framework of the management resource potential in the context of improving the concept of "resource potential industrial enterprise."

Keywords: resource potential, good governance, economic development, enterprise, theoretical framework.

*Рецензент д.е.н., професор УІПА Прохорова В.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Зубенко В.О.*